

Kamu Üniversitelerinde Kayıtlı Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Statüsü Üzerine Bir Araştırma: Şırnak Üniversitesi Örneği*

A Research on the Socio-Economic Status of Students Enrolled at State Universities: Sample of Şırnak University*

Filiz GÖLPEK, Kamuran YILDIZ

ÖZ

Bu araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, kayıtlı 2696 öğrenciden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 597 öğrenciye, sosyal ve ekonomik durumu tespit etmek için iki kısımdan oluşan anket uygulanmış ve tamamı değerlendirilmiştir. Ekonomik duruma ait gelir ve harcama verileri, 2017 yılı fiyatlarına göre Türk Lirası (₺) cinsinden ifade edilmiş, verilerin analizinde SPSS 24 paket programı kullanılmıştır. Sosyal verilere göre öğrencilerin çoğunluğunu, meslek yüksekokullarında kayıtlı (1388 öğrenci), 21 yaşından büyük (%40.9) erkek öğrenciler (%51.6) oluşturmuştur. Bu öğrenciler, okuyan kardeş sayısı 7 veya 8 (%26.5) olan çok çocuklu ailelerden gelmiş, anne-babanın eğitim seviyesi 2017 yılındaki Türkiye geneline göre çok düşük, babaları serbest meslek sahibi (%22.4), anneleri ev hanımı (%90), baba veya kardeşlerden biri olmak üzere ailelerinde bir veya iki kişi çalışmış ve evin harcamalarını karşılamıştır. Bunların çoğunluğu, kamu ortaöğretim kurumlarından mezun olmuş (%97), iyi bir gelir ve gelecek için üniversite okumak istemiş (%60.5), bunun için eğitim-öğretmenlik (%26.8) ve mühendislik (%26.1) alanlarını tercih etmiş, sınava ilk kez girmiş (%49.7) ve 6. ve daha sonraki tercihlerine yerleştirilmiştir (%40). Ekonomik verilere göre, çoğunluğunun aileleri (%46), 2017 yılındaki asgari ücret (1404 ₺) ve altında geliri olan, çocukları için hazırlık harcamalarına katlanmış (%88,1) ve dersane (%15.9) için en fazla harcamayı yapmıştır (yıllık toplam 1000-2000 ₺). Yükseköğretim sürecinde de öğrencilerin çoğunluğu, özel harcamalar için yılda asgari ücretten biraz fazla (1800 ₺ = 300 ₺ x 6 ay) harcamıştır. Bu veriler, düşük sosyo-ekonomik statünün teorik özelliklerini taşıdığını açıkça gösterirken, öğrencilerin çoğunluğunun Şırnak ilinde ikamet etmesi (%76), bu ilin 2016 yılı Yükseköğretime Geçiş Sınavı başarı sıralamasında 81. il olmasını da açıklamaktadır. Buna göre, Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin düşük sosyo-ekonomik statülü ailelerden geldiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Sosyo-ekonomik statü, Eğitim harcamaları, Fırsat eşitliği

ABSTRACT

This research aims to determine the socio-economic status of the students enrolled at Şırnak University during the 2016-2017 academic

Yıldız K., & Gölpek F., (2019). Kamu üniversitelerinde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsü üzerine bir araştırma: Şırnak Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 9(3), 460-473. <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.346>

*Bu araştırma, "Kamu üniversitelerinde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik durumu: Şırnak Üniversitesi örneği" adlı yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

*This research was prepared from the master thesis entitled "Socio-economic status of students enrolled in public universities: The sample of Şırnak University".

Filiz GÖLPEK

ORCID ID: 0000-0001-9213-1478

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Gaziantep, Türkiye

Hasan Kalyoncu University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Economics, Gaziantep, Turkey

filiz.golpek@hku.edu.tr

Kamuran YILDIZ (✉)

ORCID ID: 00000002-2313-199X

Şırnak Üniversitesi, Silopi Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Şırnak, Türkiye

Şırnak University, Silopi Vocational School, Department of Finance, Banking and Insurance, Şırnak, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 09.04.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 08.07.2019

year. For this purpose, a two-part questionnaire was implemented to 597 students selected from 2696 students with convenience sampling method to determine the social and economic situation and the data was evaluated. The income and expenditure data concerning the economic situation were denominated in Turkish Liras (₺) according to 2017 prices and SPSS 24 package program was used to analyse the data. According to social data, the majority of the students (1388 students) enrolled at the vocational schools are male (51.6%) and are over 21 (40.9%). These students consist of the multi-child families with 7 or 8 siblings (26.5%), parents with low education level compared to 2017 data across Turkey, children of self-employed fathers (22.4%), having housewife mothers (90%) or those of one or two individuals working in the family (the father or one of the siblings) and covering home expenses. Most of them graduated from public secondary education institutions (97%), wanted to study for a good income and at a university for their future (60.5%) and for this purpose, preferred education-teaching programs (26.8%) and engineering programs (26.1%) and for the first time took the exam (49.7%) and got into their 6th and following preferences (40%). According to economic data, the families of the majority of the students (46%) having the minimum wage of 1404 ₺ and below in 2017 bore the preparation expenses (88.1%) for their children and spent the maximum expenses (1000-2000 ₺ annually) on private preparatory teaching institutions (15.9%). At higher education level, the majority of the students spent a little more than the minimum wage (1800 ₺ = 300 ₺ x 6 months) per year for private expenditures. While this data clearly shows that the low socio-economic status has the theoretical characteristics, the majority of the students living in Şırnak province (76%) explains the reason for the province's being 81st province in the 2016 Transition to Higher Education Examination regarding the success ranking. According to this, it can be stated that students enrolled at Şırnak University are from families with low socio-economic status.

Keywords: Higher education, Socio-economic status, Educational costs, Equal opportunities

GİRİŞ

Sosyo-ekonomik statü, bir öğrencinin alt yapısını ve sonunda elde edeceği mesleği arasındaki karmaşık ilişkinin anlaşılmasına yardım eden gelir, meslek, eğitim, ırk, din ve etnik grup olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, ailenin gelir ve eğitim seviyesi, okuldaki başarıyı çok güçlü bir şekilde önceden belirleyen sosyo-ekonomik statüdür ve yüksek sosyo-ekonomik statü, yüksek gelir ve eğitim seviyesi anlamına gelmektedir (Blöndal, Field, & Girouard, 2002).

Hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde ailenin sosyo-ekonomik statüsü, çocukların eğitime bağlı kazançlarını çok güçlü bir şekilde belirlemekte ve eğitim fırsatlarındaki farkları yaratmaktadır. Anne-babanın hem gelir hem de eğitim seviyelerinin yüksek olması, pozitif yönde etki yaparak çocukların eğitimlerini sürdürebilmesini ve yükseköğretim seviyesine kadar gelebilmesini sağlayabilmektedir (Gölpek, 2011).

Aile geliri, çocukların eğitim ile ilgili kararlarını güçlü bir şekilde etkilemektedir. Yüksek gelir grubuna ait bir öğrenci bir yükseköğretim kurumuna gitmeyi planlayabilirken, düşük gelir grubuna ait öğrenci bir yükseköğretim kurumuna gitmeyi düşünmemektedir. Düşük gelir, kısa süreli programlarda bile kayıtlı bir öğrencinin okulu bırakmasını güçlü bir şekilde etkileyerek okula geç başlamayı pozitif, okulu terk etmeyi negatif yönde etkilemektedir (Sauer, 2004; Psacharopoulos & Papa-konstantinou, 2005). Okulun yerleşim yerine yakın olması da okula gitmeyi etkilemektedir. Örneğin, İngiltere'de en çok talep edilen ve öğrenci sayısı bakımından da en büyük olan üniversitelerin çoğunun, yerleşim alanlarına yakın olduğu görülmüştür (Abbott & Leslie, 2004).

Çocuğun eğitim sürecinde öğrenim ücretleri, giyim, barınma, yemek, ulaşım, ders kitapları ve diğer ders araç-gereçleri için yaptığı satın alımlar olan özel harcamaları doğrudan; gelişmiş bölgelerde ikamet etme, iyi akraba grubu içinde yer alma ve iyi eğitim veren okullara gidebilme olanağı sağlaması açısından

da dolaylı olarak gelire bağlıdır. Bu yönüyle gelir, eğitimde fırsat eşitliğini belirleyen önemli bir faktördür. Öğrenim ücreti olmadığı, cep harçlığı, kıyafet, ulaşım harcamaları, kitaplar ya da diğer eğitim materyalleri ve vazgeçilen kazançları da karşılayacak mali yardımlar yapılmadığı durumda, alt gelir grubuna ait ailelerin okul masraflarını karşılamada zorluk çekecekleri söylenebilir. Ayrıca, bu ailelerin büyük olasılıkla kırsal bölgelerde yaşaması ve bu bölge ile okul arasındaki mesafenin uzak olması çocuğun okula geç başlamasına veya gitmesine engel olabilmektedir (Coombs & Hallak, 1994; Çiftçiöğlü, 2013).

Bununla birlikte aile geliri, ailedeki birey sayısına bağlı olarak çocuğun okula devamlılığını da belirlemektedir. Örneğin, aile sayısının az olduğu bir ev ortamı, bir çocuğun sağlığını olumlu etkileyebilmektedir. Ailenin yaşadığı ev, en azından ona çalışmak ve okula gelmeden önce iyi bir gece uykusu için imkân vermektedir. Eğer aile geliri sabit tutulursa, aile bireylerinin sayısının çok olması buna karşılık aile gelirinin düşük olması çocuğun eğitimini olumsuz etkileyecektir. Birey sayısının çok olduğu ailelerden gelen çocuklara ebeveynleri, küçük ailelerdeki çocuklara verilen önem kadar değer veremeyebilir. Bu ise, çocuğun ilave bir dezavantaja sahip olması anlamına gelmektedir. Ortalama olarak alt gelir grubuna ait bu ailelerin yüksek gelirli ailelerden daha fazla sayıda çocuğa sahip olması, onların daha fazla sayıda çocukla ilgilenmesine neden olmaktadır. Ebeveynin, özellikle de babanın eksikliği aileyi ekonomik yönden daha da fakirleştirir. Bu durumda çocuk, ailenin gelirini devam ettirmeye yardım etmek için ağır baskı altında kalacak ve okulu bırakıp daimi bir iş arayacaktır (Gölpek, 2008).

Aile geliri, eleme sisteminin olduğu bir ülkede sınavda başarılı olmak için özel ders alarak veya kursa giderek hazırlanmayı etkilemektedir (Lewis & Dündar, 2002; Gölpek & Uğurlugelen, 2013). Hazırlık harcamaları ve yükseköğretim sürecindeki özel harcamalar öğrenci ve aileleri için önemli bir maliyet unsuru oluşturmaktadır. Yükseköğretim kurumunun bulunduğu bölge bile öğrenci tercihlerini etkilemektedir. Genel olarak öğrenciler,

evlerine yakın ve yaşamın ucuz olduğu yerdeki bir yükseköğretim kurumunu tercih etmektedir (Abbott & Leslie, 2004).

Düşük sosyo-ekonomik statüdeki aileler cep harçlığını, kitap ve yol masraflarını karşılayabilen öğrenim ücretlerini ödemediği zorlanacaktır. Bu aileler, koleje gitmek ve mezun olmak için gereken nitelikleri sağlamak amacıyla yaptıkları harcamaları karşılayamayacaklardır. Düşük gelir grubundan gelen ve ortaöğretimden sonra eğitimini devam ettirmek isteyen bir öğrencinin bu kurumlara kabul edilebilme olasılığı çok düşük olabilmektedir. Örneğin, yüksek gelir grubuna ait bir öğrenci bir yükseköğretim kurumuna gitmeyi planlayabilirken, alt gelir grubuna ait bir öğrenci bir yükseköğretim kurumuna gitmeyi düşünmemektedir (Gustman & Pidot, 1973; Gölpek, 2014).

Aile geliri ile çocuğun eğitime katılımı arasındaki ilişki biçimi eğitim seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Ancak düşük eğitimli ailelerden gelen öğrencilerin üniversite dışı yükseköğretim kurumlarında daha çok yer aldıkları ya da yüksek sosyo-ekonomik özelliklere sahip öğrencilerin prestijli mesleklerle götüren alanları seçerken, düşük sosyo-ekonomik özelliklere sahip olanların daha düşük prestijli iş piyasasında hızlı gelir getirici konumlara erişim sağlayan uygulamalı alanları tercih ettikleri gözlenmektedir (Ekinci, 2011).

Sosyo-ekonomik statüyü belirleyen bir diğer faktör olan anne-babanın eğitim seviyesi, çocuğunun eğitim seviyesini belirleyebilmektedir. Anne-babaları eğitimli olan çocuklar büyük bir olasılıkla yüksek bir eğitim düzeyine ulaşacaklardır (Gölpek, 2015). Anne-babanın eğitim seviyesinin çocuklarının başarılarını çok güçlü bir şekilde etkilediği ve düşük gelir seviyesi ile birlikte bireyin yetersiz ve dengesiz beslenmesi, barınma, sağlık hizmetleri, eğitim ve sosyal hayatın gereklerinden yoksun kalmasına neden olacaktır. Bu durumda çocuk, temel gereksinimlerini yeterince karşılayamayacak, topluma aktif katılım sağlayamayacak ve toplumdaki kopacaktır (Izgi & Dineri, 2018).

Anne-babanın hem gelir hem de eğitim seviyelerinin yüksek olması çocukların eğitimlerini sürdürebilmesini ve böylece yükseköğretim seviyesine kadar gelebilmesini sağlamaktadır. Bu ise, yükseköğretim hizmetinden yüksek gelir grubuna ait öğrencilerin yararlanması ve fakir ailelerin çocuklarının daha fazla eğitim görmesini engellenmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, çocukların eğitim seviyesinin aile geliri tarafından şekillendirilmesi eğitimde eşit fırsatlar sağlamadığını açıkça göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı, kamu yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilerin anne-babalarının sosyo-ekonomik durumlarının tespiti yükseköğretimde kayıtlı öğrenci statüsü hakkında anlamlı bilgiler verebilir (Gölpek & Uğurlugelen, 2013).

Bu araştırma, 2016 yılı Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) başarı sıralamasında 80. İl olan Şırnak'ta kamu üniversitesinde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsünü ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Özellikle, elemanın olduğu bir sistemde bu araştırmanın yapılması yükseköğretimde fırsat eşitliği hakkında anlamlı sonuçlar verecektir. Bu çerçevede araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsünü tespit etmek için anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin

çoğunluğunun meslek yüksekokullarında kayıtlı ve düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olduğu, iyi bir gelir ve gelecek elde etmek istedikleri, bunun için eğitim-öğretmenlik alanını tercih ettikleri, bulunduğu yerde ikamet ettiği, yükseköğretim sınavına hazırlık sürecinde ve yükseköğretim sürecinde asgari ücret ve altında harcama yaptığı, gelir seviyesi arttıkça bu tür harcamaların azaldığı görülmüştür. Yani, düşük sosyo-ekonomik statüdeki aileler gelirlerine oranla daha fazla eğitim harcaması yapmıştır.

Literatür İncelemesi

Literatürde, öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsü üzerine yapılan birçok araştırmaya rastlamak mümkündür. Bunların içinde öğrencilerin neden yükseköğretim okumak istedikleri, hangi alandan ve kaç kez sınava girdikleri, kaçınıcı tercihinin yerleştiği, mezun olduğu okul türü, ailelerindeki birey ve çalışan sayısı, evin mülkiyeti, sınava nasıl hazırlandığı ve ne kadar harcama yaptığı, özellikle yükseköğretim sürecindeki yeme, giyim, ulaşım, öğrenim ücreti, barınma ve ders materyalleri için ne kadar harcama yaptığı ile ilgili araştırma sayısı oldukça azdır. Yükseköğretimde kamusal harcamalara ait verilere ulaşmak nispeten daha kolayken, özel harcamalara ait verilere ulaşmak daha zordur. Öğrencilerin yaşam maliyetleri ve eğitimle ilgili birçok maliyetler kamu politikalarının konusu olmadığından, bunlara ait veriler de düzenli bir şekilde yayınlanmamaktadır. Bu alandaki bazı araştırmalar aşağıda özetlenmiştir:

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (1997) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin %13.6'sı tıp; %16.1'i elektrik-elektronik, bilgisayar ve endüstri mühendisliği ve %14.6'sı da eğitimi ilk tercih olarak yapmışlardır. Öğrencilerin yaklaşık %60'ı, bu genel alandaki programlardan bir tanesini birinci tercihleri olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin yaklaşık %43'ü hemen iş bulabilecekleri ve %19'unun daha yüksek gelir elde edeceği beklentisi içinde oldukları görülmüştür (YÖK, 1997).

Erayman (2004) tarafından yapılan "Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik yapılarının başarıları üzerine etkisi" adlı araştırmaya göre, babaları çalışan öğrencilerin %57.6'sı fakültelelerde, babaları çalışmayan öğrencilerin ise %44.3'ü meslek yüksekokulunda kayıtlıdır (Erayman, 2004).

Türk Eğitim Derneği (2005) tarafından yapılan "Türkiye'de üniversiteye giriş sistemi araştırması ve çözüm önerileri" adlı araştırmada, öğrencilerin %21.6'sı mühendislik; %17.5'i eğitim-öğretmenlik; %16.5'i siyasal bilimler-hukuk; %12.4'ü tıp-eczacılık alanlarında okumayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Eğitim-öğretmenlik, tıp-eczacılık ve mühendislik tercihlerde ilk sıralarda yer almıştır. Ayrıca, öğrencilerin %54.4'ü meslek sahibi olmak, %6.5'i daha kolay iş bulabilmek ve %4.5'i iyi bir diploma sahibi olabilmek için üniversite okumak istediklerini belirtmişlerdir (TED, 2005).

Benzer sonuçlar, Kesik (2003) tarafından yapılan "Türkiye'de yükseköğretimde yeni bir finansman modeli önerisi" adlı araştırmada da saptanmıştır; öğrencilerin %43.4'ü iş bulmak ve %6.7'si daha çok kazanmak için üniversite eğitimi görmek istediklerini belirtmiştir (Kesik, 2003).

Akın, Şimşek ve Erdem (2007)' in yaptığı çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin %45'inin öğretmenliği altıncı ve üzerindeki tercih olarak yazdığı ve iş olasılığı yüksek olduğu için öğretmenliği tercih ettiği görülmüştür (Akın, Şimşek, & Erdem, 2007).

Polat (2008) tarafından yapılan "sosyo-ekonomik değişkenlerin yükseköğretim öğrencilerinin akademik başarısı üzerindeki etkisi" adlı çalışmada, erkek öğrencilerin genel akademik not ortalaması ile okumakta oldukları bölüme giriş puanı ve ailelerinin aylık ortalama geliri (-.106) arasında negatif yönlü; kız öğrencilerde ise, okudukları bölüme giriş puanları ile mezun oldukları lise türü (.288), genel akademik not ortalamaları ile ailelerinin geliri (.126) arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çalışmada öğrencilerin fen bilimleri alanında %44.4'ünü; sağlık bilimlerinde %38.1'inin ve sosyal bilimlerde %36.9'unun babası emekli ya da çalışmayan olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Polat, 2008).

Tomul ve Çelik (2009) tarafından yapılan "the relationship between the students' academics achievement and their socioeconomic level: cross regional comparison" adlı gelir gruplarına göre eğitime katılım düzeyinin ölçüldüğü çalışmada, en alt gelir grubundaki 18-23 yaş arası eğitime katılım oranı erkeklerde %9, kadınlarda %4; en üst gelir grubunda bu oranın sırasıyla %41 ve %33 olduğu görülmüştür (Tomul & Çelik, 2009).

Özkan ve Yılmaz (2010) tarafından yapılan "üniversite öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum durumları (Bandırma örneği)" adlı çalışmada, Bandırma Sağlık Yüksekokulu ve Bandırma MYO öğrencileri üzerine anket uygulanmıştır. Bu çalışmada, öğrencilerin %8.6'sının annesinin %52'sinin babasının okur-yazar olmadığı; %68.6'sının annesi %60.3'ünün babasının ilköğretim mezunu olduğu ve %22.8'inin annesinin %34.4'ünün de babasının lise ve üzeri eğitim aldığı görülmüştür (Özkan & Yılmaz, 2010).

Keskin, Koraltan ve Öztürk (2010) tarafından yapılan "Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO öğrenci profili" adlı çalışmada, öğrencilerin annelerinin %3.8'inin memur, %9.5'inin işçi, %2.2'sinin esnaf, %0.5'inin öğretmen/öğretim görevlisi, %2.2'sinin serbest meslek erbabı, %6.8'inin işsiz, %75.1'inin ev hanımı olduğu görülmüştür (Keskin, Koraltan, & Öztürk, 2010).

Ekinci(2011)tarafından yapılan "bazı sosyoekonomik etmenlerin Türkiye'de yükseköğretime katılım üzerindeki etkileri" adlı Cumhuriyet, Erciyes ve Hacettepe üniversitelerinde öğrenim gören 4910 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmaya göre, lisans programlarında eğitim gören öğrencilerin annelerinin %53.1'i ilkökul ve daha düşük eğitim seviyesinde, %16'sı yükseköğretim seviyesinde; babalarının ise, %26.5'i ilkökul ve daha düşük eğitim seviyesinde ve %34.7'si yükseköğretim seviyesinde eğitime sahiptir. Ön lisans programlarındaki öğrencilerin annelerinin %68.6'sı ilkökul ve daha düşük eğitim seviyesinde ve %3'ü yükseköğretim seviyesindedir. Bu öğrencilerin babalarının %42.6'sı ilkökul ve daha düşük eğitim seviyesinde ve %11.9'unun yükseköğretim seviyesinde eğitim görmüştür (Ekinci, 2011).

Sandal ve Karademir (2013) tarafından yapılan "Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya

Bölümü öğrencilerinin profili, beklenti ve sorunlarının değerlendirilmesi" adlı çalışmaya göre, öğrencilerin annelerinin %1.3'ü lisans ve lisans üstü; %5.2'si lise; %8.5'i ortaokul; %46.8'i ilkökul mezunu olup, %32'si hiç eğitim görmemiştir. Öğrencilerin babalarının ise, %3.9'u lisans ve üstü; %14.7'si lise, %13.2'si ortaokul, %58.4'ü ilkökul mezunu olup, %9.8'i hiç eğitim görmemiştir (Sandal & Karademir, 2013).

Çiftçioğlu (2013) tarafından, Gaziantep ili'nde sosyo-ekonomik faktörlerin yükseköğretim talebi üzerine etkileri araştırılmıştır. Bu çalışmada, 2013 yılı fiyatlarına göre, yükseköğretime hazırlanan öğrenci ailelerinin yaklaşık %7'sinin geliri 750 ₺'den az, %6'sının aylık geliri 5000 ₺'den fazla; %25'inin aylık geliri 2001-3000 ₺ arasındadır. 2013 yılı fiyatlarına göre, yükseköğretimde kayıtlı öğrencilerin ailelerinin yaklaşık %5'inin aylık geliri 750 ₺'den az, yaklaşık %26'sının aylık geliri 5000 ₺'den fazladır. Ayrıca, öğrencilerin yaklaşık %89'unun kendi evlerinde oturdukları ve yaklaşık %61'inin ailedeki birey sayısının 4-5 kişi olduğu, bu öğrencilerin yaklaşık %47'sinde çalışan sayısı bir, %30'unda iki kişi olduğu görülmüştür. Bu veriler, yükseköğretimde kayıtlı öğrencilerin üst gelir grubuna ait olduğunu göstermektedir (Çiftçioğlu, 2013).

Çiftçi ve Çağlar (2014) tarafından yapılan "ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi: Fakirlik kader midir?" adlı çalışmada, Denizli'de 2012 yılında mezun olan lise öğrencilerinin, YGS sayısal ve eşit ağırlık puanlarını etkileyen faktörlerin analizi yapılmıştır. Bu çalışmada, YGS sayısal ve eşit ağırlık puan türlerindeki başarı ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve aylık gelir düzeyi yüksek olanların, düşük olanlara göre 1.543 kat daha başarılı oldukları bulunmuştur. Annesi lise mezunu olan öğrencilerin, annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerden 1.336 kat; üniversite ve üstü mezun olanların da 2.277 kat daha başarılı olduğu görülmüştür. Babanın eğitim düzeyi için de benzer bulgulara ulaşılmıştır; babası üniversite ve üstü mezun olan öğrenciler ilköğretim mezunu olanlardan 1.570 kat; lise mezunu olanlardan da 0.862 kat; mezun olan lise öğrencilerden aylık gelir düzeyi yüksek olanların, düşük olanlardan 1.543 katı kadar daha başarılı bulunmuştur (Çiftçi & Çağlar, 2014).

Gölpek ve Çiftçioğlu (2014) tarafından yapılan "social-economic factors in demand for higher education: Sample of Gaziantep province" adlı çalışmaya göre, yükseköğretimde kayıtlı öğrencilerin babalarının %53.3'ü ön lisans, lisans ve lisansüstü, annelerinin de yaklaşık %70.7'si lise ve altı eğitim düzeyine sahiptir. Yükseköğretime giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin babalarının %79.5'i ve annelerinin de %89.1'i ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahiptir (Gölpek & Çiftçioğlu, 2014).

Aslanargun, Bozkurt ve Sarıoğlu (2016) tarafından yapılan "sosyo-ekonomik değişkenlerin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkileri" adlı çalışmada, aile geliri değişkenine Kruskal-Wallis testi uygulanmış ve not ortalamaları ile aile geliri arasında anlamlı bir fark olduğu ($x^2 (sd=3, n=691)=46.421; p<.05$); anne mesleği değişkenine uygulanan Manny-Whitney U testinde de not ortalaması ile anne mesleği değişkeni arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($U=48192.000; p>.05$). Öğrencilerin başarısına etki ettiği düşünülen baba mesleği

değişkenine uygulanan Kruskal-Wallis testi sonucunda, öğrencilerin not ortalamaları ile baba mesleği arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 (sd=5, n=691)=23.959; p<.05$) (Aslanar-gun, Bozkurt & Sarıoğlu, 2016).

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsünü belirlemeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda, ilgili literatürde yer alan benzer araştırmalardan yararlanılarak iki kısımlı anket oluşturulmuştur. Birinci kısım, cinsiyet, yaş, ailedeki birey ve çalışan sayısı, okuyan kardeş sayısı gibi öğrencilerin sosyal statüsü ile ilgili toplam 19; ikinci kısım, ailenin geliri, yükseköğretime giriş sınavına hazırlık harcamaları ve yükseköğretim sürecinde katlanılan harcamaları belirlemeye yönelik öğrencilerin ekonomik statüsü ile ilgili toplam 11 sorudan oluşmaktadır. Bu sorularda, öğrencilerin çoktan seçmeli seçenekleri işaretlemeleri istenmiş ve 2017 yılı fiyatlarına göre, gelir ve maliyetler ₺ cinsinden ifade edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 24 paket programı kullanılmış, çözümlemesinde yüzde ve frekans dağılımından yararlanılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Şırnak Üniversitesi Ziraat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, İdil, Cizre, Silopi ve Şırnak Meslek Yüksekokulu'nda kayıtlı 2696 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklemi, kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 597 öğrenciden oluşmaktadır. 2696 öğrenciden oluşan evreni temsil edebilecek örneklem büyüklüğü, ana kütle

%95 güven aralığında ve %5 hata payına göre minimum 337 kişidir. Buna göre, 597 öğrenci ile yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşılmış, anketlerin tamamı analize tabi tutulmuştur. Bu anketlerden elde edilen veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

BULGULAR

Anketin birinci kısmında, öğrencilerin sosyal statüsünü ortaya koymak için cinsiyeti, yaşı, ailedeki kişi sayısı, bir eğitim kurumunda okuyan kardeş sayısı, anne-babanın eğitim seviyesi ve mesleği, ailede çalışan kişi sayısı, evin harcamalarını kimin karşıladığı, oturdukları evin mülkiyeti, mezun oldukları ortaöğretim türü, neden üniversite eğitimi görmek istedikleri, hangi alanda eğitim görmek istedikleri, sınava girdikleri alan, sınava hazırlanma biçimleri, yükseköğretime giriş sınavına kaç kez girdiği, kaçınıcı girişinde yerleştirildiği, kaçınıcı tercihi olduğu ve kayıtlı olduğu meslek yüksekokulu/fakülte ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve yaş dağılımı Şekil 1'de yer almaktadır.

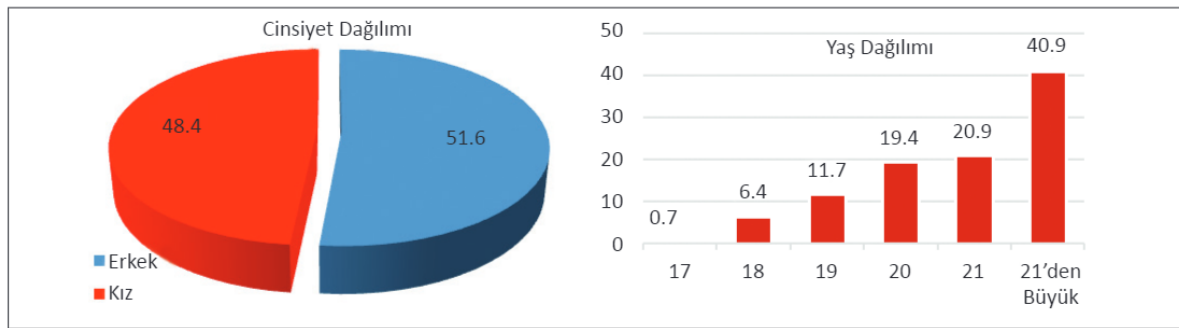
Şekil 1'e göre, öğrencilerin yaklaşık %48'i kız ve yaklaşık %52'si erkek; yaklaşık %41'i 21 yaşından büyük, yaklaşık %17'si 17 yaşındadır. Buna göre, kayıtlı öğrencilerin çoğunluğunu 21 yaşından büyük erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Bu öğrencilerin ailelerindeki kişi sayısı ile bir eğitim kurumunda kayıtlı kardeş sayısı verileri Şekil 2 ve Şekil 3'de yer almaktadır.

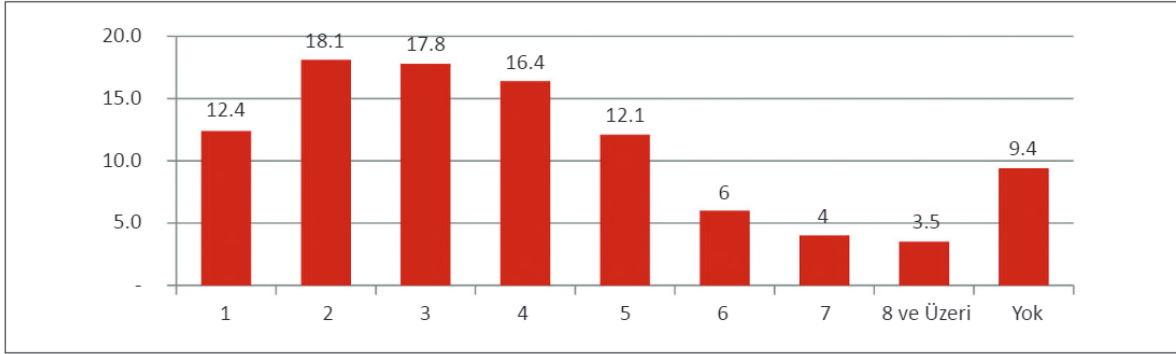
Şekil 2'ye göre, öğrencilerin %64.7'sinde (%12.4+%18.1+%17.8+%16.4) kişi sayısı 5'den az; %25.6'sında (%12.1+%6+%4+%3.5) 5 ve 5'ten fazladır.

Tablo 1: 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde lisans ve ön lisans öğrenci sayısı ve geçerli uygulama sayısı (kişi)

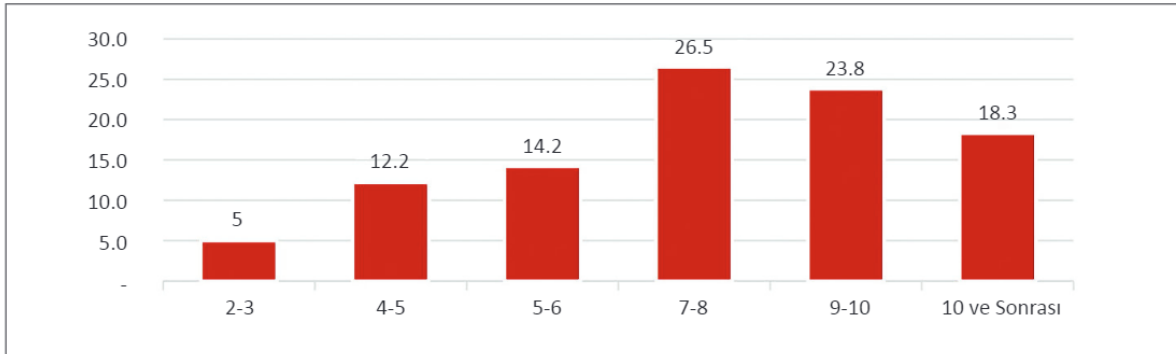
Fakülte	Kayıtlı Öğrenci Sayısı	Geçerli Uygulama Sayısı
Ziraat Fakültesi	19	9
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	303	53
Mühendislik Fakültesi	432	93
İlahiyat Fakültesi	554	121
Meslek Yüksekokulu (İdil, Cizre, Silopi, Şırnak)	1388	321
Toplam	2696	597



Şekil 1: Öğrencilerin cinsiyet ve yaş dağılımı (%).



Şekil 2: Öğrencilerin ailelerindeki kişi sayılarına ait veriler (%).



Şekil 3: Öğrencilerin bir eğitim kurumunda kayıtlı kardeş sayısı (%).

Şekil 3'e göre, öğrencilerin %68.6'sında (%26.5+%23.8+%18.3) okuyan kardeş sayısı 7 ve 7'den fazla; %31.4'ünde (%5+%12.2+%14.2) kardeş sayısı 7'den azdır.

Şekil 4'e göre, öğrencilerin babalarının yaklaşık %24'ü mezun değil, yaklaşık %36'sı ilkökul mezunu, %9.4'ü (%3.7+%4.2+%0.8+%0.7) meslek yüksekokul veya fakülte mezunudur. Öğrencilerin annelerinin ise, yaklaşık %67'si mezun değil, yaklaşık %24'ü ilkökul mezunu, %2,5'i (%1+%0.2+%0.5+%0.8) meslek yüksekokul veya fakülte mezunudur. Yani, öğrencilerin çoğunluğunun anne-babasının eğitim seviyesi düşüktür.

Öğrencilerin anne-babalarının meslekleri (Tablo 2), çalışan kişi sayısı (Şekil 5), evin harcamalarını kimin karşıladığı (Şekil 6) ve oturdukları evin mülkiyeti (Şekil 7) ile ilgili verileri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2'ye göre, öğrencilerin babalarının yaklaşık %22'si serbest meslek grubunda, yaklaşık %1'i sanayici; annelerinin yaklaşık %90'ı ev hanımı, yaklaşık %10'u da (%3.5+%0.2+%1.3+%2+1+1.7) bir işte çalışmaktadır. Yani, öğrencilerin çoğunluğunun babaları serbest meslek grubunda, anneleri de ev hanımıdır.

Şekil 5'e göre, öğrenci ailelerinin %61.1'inde 1 kişi; %27'sinde 2 kişi bir işte çalışmıştır.

Şekil 6'ya göre, öğrencilerin yaklaşık %78'inde baba, yaklaşık %10'unda kardeşi evin harcamalarını karşılamıştır.

Şekil 7'ye göre, öğrencilerin çoğunluğu (%76) kendi evlerinde ikamet etmektedir.

Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin çoğunluğunda baba (%61), serbest meslek grubunda (%22.4) çalışarak kira dışındaki harcamaları (%78.2) karşılamıştır.

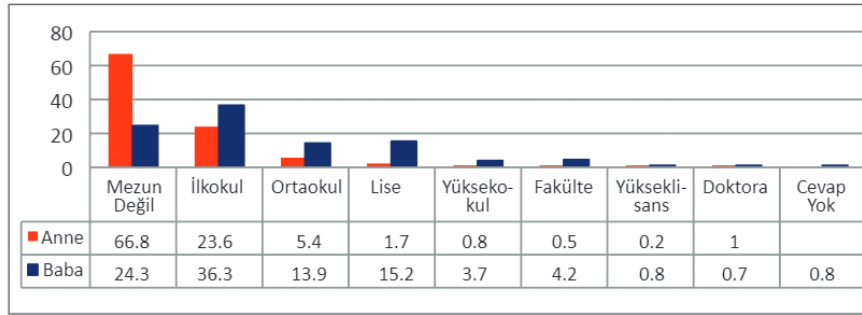
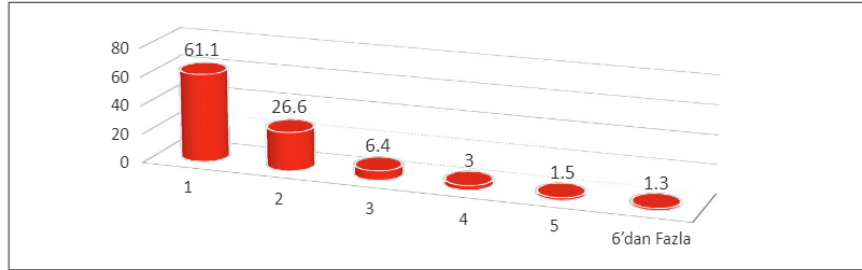
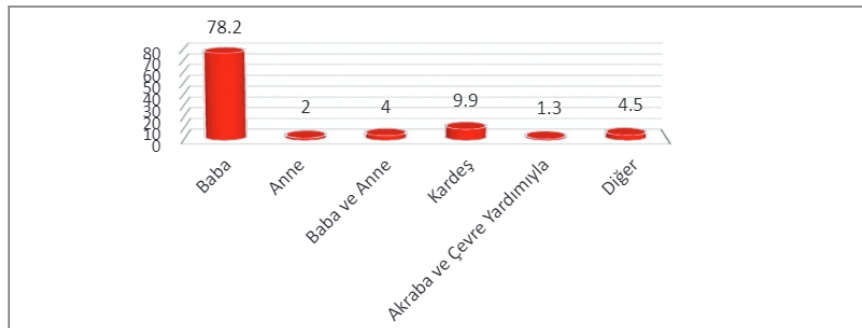
Öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim türü (Şekil 8), neden üniversite eğitimi görmek istedikleri (Şekil 9), eğitim görmek istedikleri alan (Şekil 10), yükseköğretime giriş sınavında girdikleri alan (Şekil 11), sınava hazırlanma biçimi (Şekil 12), sınava giriş sayısı (Şekil 13), kaçınıcı tercihlerine yerleştirildikleri (Şekil 14) ve yerleştirildikleri meslek yüksekokulu/fakülte (Şekil 15) ile ilgili verileri aşağıda yer almaktadır.

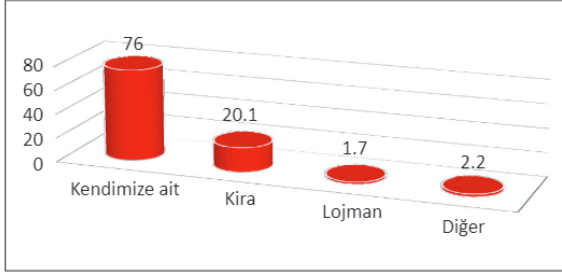
Şekil 8'e göre, öğrencilerin yaklaşık %97'si (%33.7+%16.9+%27.1+%0.7+%18.4) devlet okullarından; yaklaşık %1'i de özel okullardan mezundur.

Şekil 9'a göre, öğrencilerin çoğunluğu üniversiteyi, iyi bir gelir ve gelecek elde etmek (%60.5) için okumak istemiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Anne-Babalarının Meslekleri İle İlgili Veriler (%)

	Babasının mesleği		Annenin mesleği	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
İşçi	125	20.9	10	1.7
Memur	79	13.2	6	1.0
Serbest meslek (Avukat, doktor, muhasebeci)	134	22.4	12	2.0
Emekli	85	14.	8	1.3
Ev hanımı	-	-	539	90.3
Esnaf	28	4.7	1	0.2
Tüccar	5	0.8	-	-
Sanayici	4	0.7	-	-
Çiftçi	53	8.9	-	-
Diğer	78	13.1	21	3.5
Cevap yok	6	1.0	-	-
Toplam	597	100	597	100.0

**Şekil 4:** Öğrencilerin anne-babalarının eğitim seviyeleri ile ilgili veriler (%).**Şekil 5:** Öğrencilerin ailelerinde çalışan kişi sayısı ile ilgili veriler (%).**Şekil 6:** Öğrencilerin ailelerinde evin harcamalarını kimin karşıladığı ile ilgili veriler (%).



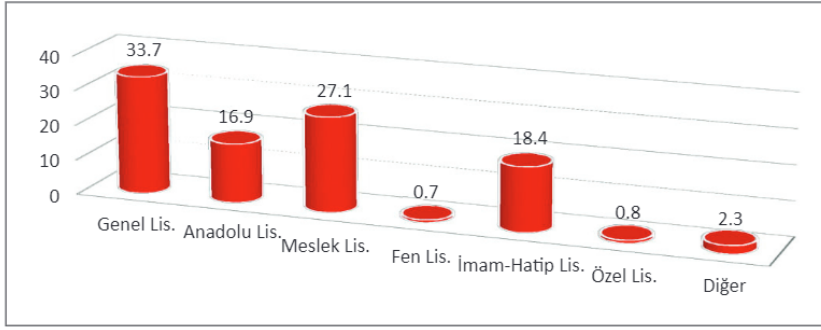
Şekil 7: Öğrencilerin oturdukları evin mülkiyeti ile ilgili veriler (%).

Şekil 10'a göre, öğrencilerin çoğunluğu üniversitede eğitim-öğretmenlik (%26.8) ve mühendislik-mimarlık (%26.1) alanlarında eğitim görmek istemiştir.

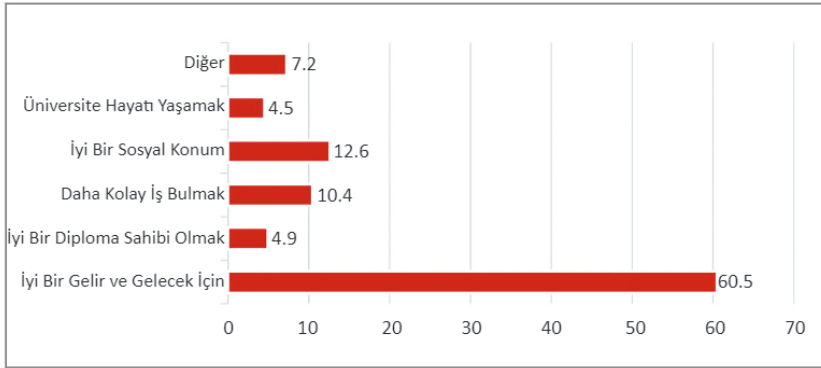
Şekil 11'e göre, öğrencilerin çoğunluğu, eşit ağırlık (%39.5) ve sayısal (%31.5) alanlarından sınava girmiştir.

Şekil 12'ye göre, sınava hazırlanmak için öğrencilerin yaklaşık %46'sı dershaneye gitmiş, %27'si de sınava hazırlanmamıştır.

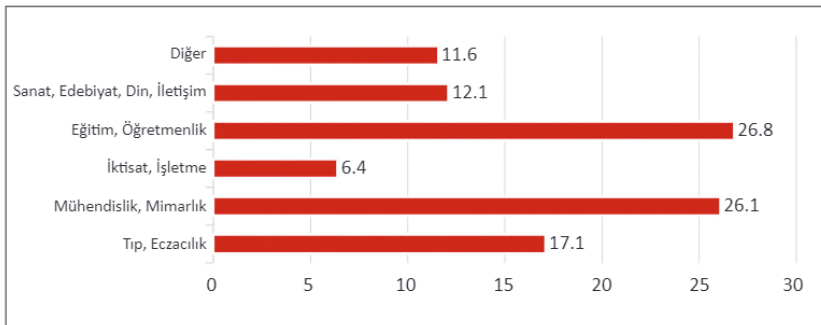
Şekil 13'e göre, öğrencilerin yaklaşık %50'si ilk kez, %7'si de dörtten fazla kez girmiştir.



Şekil 8: Öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim türü ile ilgili veriler (%).



Şekil 9: Öğrencilerin neden üniversite eğitimi görmek istedikleri ile ilgili veriler (%).



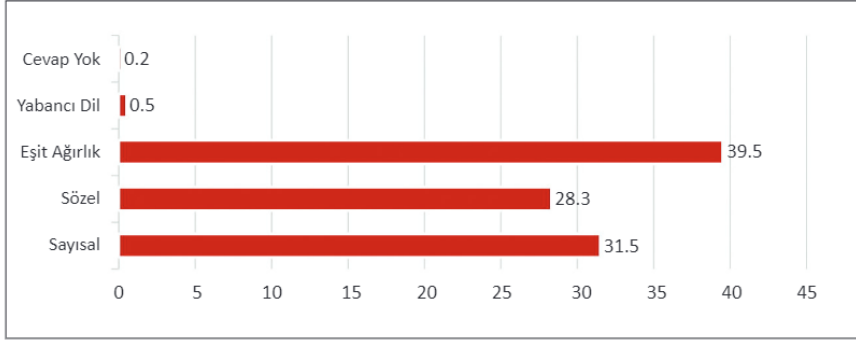
Şekil 10: Öğrencilerin eğitim görmek istedikleri alan ile ilgili veriler (%).

Şekil 14'e göre, öğrencilerin yaklaşık %39'u okuduğu bölüme ilk tercihlerinde; yaklaşık %40'ı 6 ve sonraki tercihlerine yerleşmiştir.

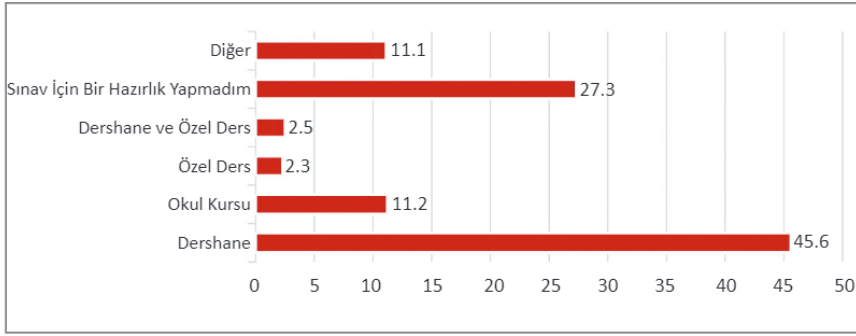
Şekil 15'e göre, öğrencilerin yaklaşık %53'ü meslek yüksekokulu; yaklaşık %20'si ilahiyat; yaklaşık %16'sı mühendislik; yaklaşık %9'u iktisadi ve idari bilimler ve yaklaşık %2'si de ziraat fakültesinde okumaktadır. Buna göre, öğrencilerin çoğunluğu meslek yüksekokullarında kayıtlıdır.

Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin çoğunluğunun, kamu okullarından (%97) mezun olduğu, üniversiteyi

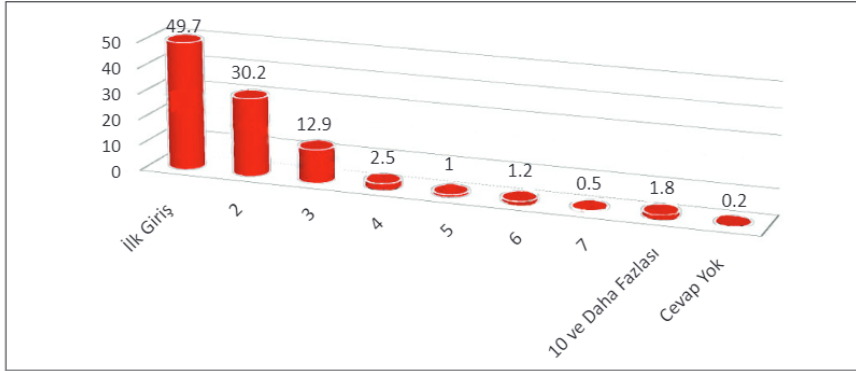
iyi bir gelir ve gelecek elde etmek (%60.5) için okumak istedikleri, bu nedenle eğitim-öğretmenlik (%26.8) ve mühendislik-mimarlık (%26.1) alanlarını seçtikleri, bu alanlarda başarılı olmak için dershaneye (%45.6) gittikleri, eşit ağırlık (%39.5) ve sayısal (%31.5) alanlarından sınava hazırlandıkları, ilk kez (%50) sınava girdikleri, ilk tercihleri (%39.5) olan meslek yüksekokullarına (%53.3) yerleştirildikleri söylenebilir. Böyle bir bulgu, aynı zamanda bu öğrencilerin sınava giriş sayısı arttıkça başarı oranının düştüğünü ve meslek yüksekokullarını ilk tercihlerine yazdıklarını da göstermektedir.



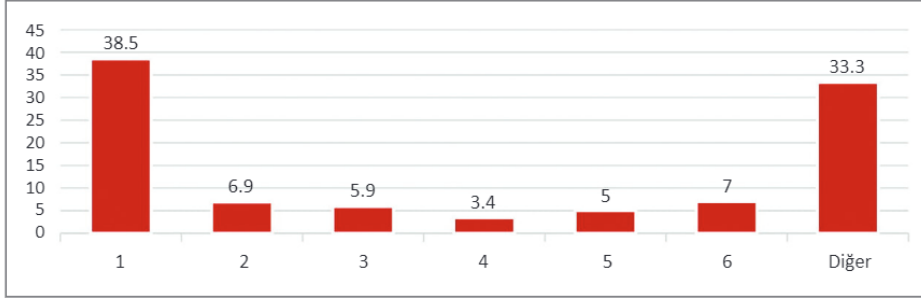
Şekil 11: Öğrencilerin yükseköğretime giriş sınavına girdikleri alan ile ilgili veriler (%).



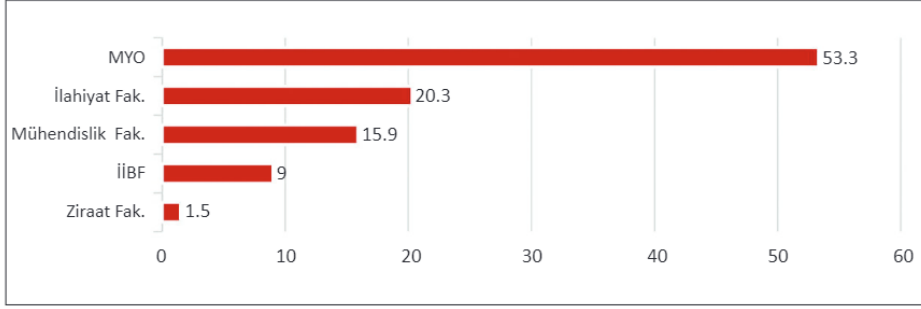
Şekil 12: Öğrencilerin yükseköğretime giriş sınavına hazırlanma biçimi ile ilgili veriler (%).



Şekil 13: Öğrencilerin yükseköğretim sınavına giriş sayıları ile ilgili veriler (%).



Şekil 14: Öğrencilerin okudukları bölüme kaçınıcı tercihlerinde yerleştikleri ile ilgili veriler (%).



Şekil 13: Öğrencilerin yükseköğretim sınavına giriş sayıları ile ilgili veriler (%).

Anketin ikinci kısmında, öğrencilerin ekonomik statüsünü ortaya koymak için 2017 yılı fiyatlarına göre, ailenin aylık toplam geliri (Tablo 3), sınava hazırlık harcamalarını kimin karşıladığı (Tablo 4), dershaneye (Tablo 5), okul kursuna (Tablo 6), özel derse (Tablo 7), hem dersane hem de özel derse (Tablo 8) yıllık toplam ne kadar harcadıkları, barınma durumu (Şekil 16), aylık toplam gıda, giyim, ulaşım, barınma ve ders materyalleri için yaptıkları harcama verileri (Tablo 9) yer almaktadır.

Tablo 3'e göre, öğrenci ailelerinin yaklaşık %38'inin geliri 2017 yılındaki asgari ücret¹ olan 1404 ₺'nin altında; yaklaşık %8'i asgari ücret düzeyindedir. Yani, öğrencilerin yaklaşık %46'sı (%38+%8) asgari geçim düzeyinde ve altında bir gelire sahiptir, gelir arttıkça temsil oranı düşmüştür.

Tablo 4'e göre, öğrencilerin yaklaşık %88'inin sınavına hazırlık harcamalarını aileleri karşılamıştır.

Tablo 5'e göre, dersane için öğrencilerin yaklaşık %24'ü (%4.2+%3.9+%15.9) asgari ücret ve altında harcama yapmış ve yaklaşık %51'i de dershaneye gitmediği için cevap vermemiştir.

Tablo 6'ya göre, okul kursu için öğrencilerin %11.8 (%11.2+%0.3+%0.3) asgari ücret ve daha azı kadar harcama yaparken, %87'si okul kursuna gitmemiştir.

Tablo 7'ye göre, özel ders için öğrencilerin yaklaşık %3.7'si asgari ücret ve altında harcama yapmış, yaklaşık %94'ü de sınavına

Tablo 3: Öğrenci Ailelerinin Aylık Toplam Gelirleri (2017 Yılı Fiyatları ₺)

Ailenin aylık toplam geliri (₺)	Frekans	Oran (%)
1.400' den az	229	38.4
1.400	49	8.2
1.401-2.000	135	22.6
2.001-3.000	42	7.0
3.001-4.000	91	15.2
4.001-5.000	4	0.7
5.001-6.000	12	2.0
6.001 ve üzeri	30	5.0
Cevap yok	5	0.8
Toplam	597	100

hazırlanırken özel ders almadığı için cevap vermemiştir. Bu öğrencilerin büyük çoğunluğu özel ders almamış, alanların da harcamaları düşüktür.

Tablo 8'e göre, dersane ve özel dersi birlikte alan öğrencilerin %2.7'si (%1.2+%0.2+%1.3) asgari ücret ve altında harcama yaparken, %94'ü sınavına hazırlanırken dersane ve özel dersi birlikte almamıştır.

¹Asgari ücret (minimum ücret): İşveren tarafından işçilere çalışmaları karşılığında ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım, kültür vb. temel gereksinimleri en az düzeyde karşılanmasına yetecek kadar her yıl belirlenen ücret.

Tablo 4: Hazırlık Harcamalarını Kimin Karşılıdığı İle İlgili Veriler (%)

Aylık toplam geliri	Frekans	Oran (%)
Aile	526	88.1
Bir kuruluştan yardım, burs	9	1.5
Yakın akraba	10	1.7
Diğer	48	8.0
Cevap yok	4	0.7
Toplam	597	100

Tablo 5: Öğrencilerin Dershane Harcama Verileri (₺-%)

Yıllık toplam harcama (₺)	Frekans	Oran (%)
750 den az	25	4.2
750-1000 arası	23	3.9
1001-1500 arası	95	15.9
1501-2000 arası	35	5.9
2001-3000 arası	67	11.2
3001-4000 arası	20	3.4
4001-5000 arası	15	2.5
5000 ve üzeri	15	2.5
Cevap Yok	302	50.6
Toplam	597	100

Tablo 6: Öğrencilerin Okul Kursu Harcama Verileri (₺-%)

Yıllık toplam harcama (₺)	Frekans	Oran (%)
750 'den az	67	11.2
750-1000 arası	2	0.3
1001-1500 arası	2	0.3
1501-2000 arası	4	0.7
2001-3000 arası	2	0.3
3001-4000 arası	1	0.2
Cevap yok	519	86.9
Toplam	597	100

Tablo 7: Öğrencilerin Özel Ders Harcama Verileri (₺-%)

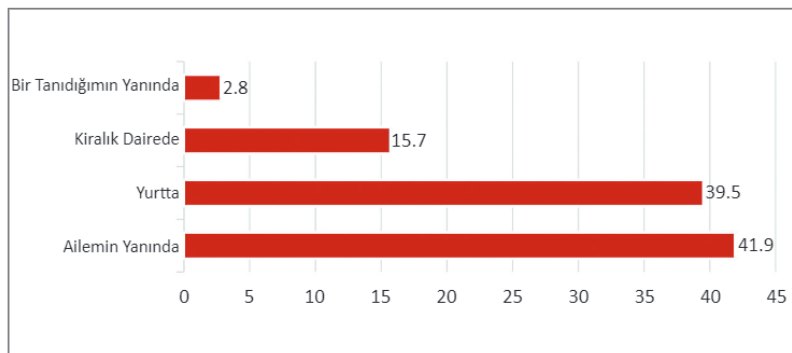
Yıllık toplam harcama (₺)	Frekans	Oran (%)
750'den az	19	3.2
750-1000 arası	3	0.5
1001-1500 arası	3	0.5
1501-2000 arası	2	0.3
2001-3000 arası	1	0.2
3001-4000 arası	3	0.5
4001-5000 arası	3	0.5
Cevap yok	563	94.3
Toplam	597	100

Tablo 8: Öğrencilerin Dershane ve Özel Ders Harcama Verileri (₺-%)

Yıllık toplam harcama (₺)	Frekans	Oran (%)
750'den az	7	1.2
750-1000 arası	1	0.2
1001-1500 arası	8	1.3
1501-2000 arası	3	0.5
2001-3000 arası	8	1.3
3001-4000 arası	1	0.2
4001-5000 arası	4	0.7
5000 ve üzeri	4	0.7
Cevap yok	561	94.0
Toplam	597	100

Şekil 16'ya göre, öğrencilerin yaklaşık %42'si yükseköğretim sürecinde ailesinin yanında, %40'ı da yurttadır.

Tablo 9'a göre, yükseköğretim sürecinde öğrencilerin %57.8'i aylık toplam gıda harcamaları için 300 ₺'den az ve %11.6'sı 500 ₺'den fazla; %73.2'si giyim harcamaları için 300 ₺'den az ve yaklaşık %6.7'si 500 ₺'den fazla; %84.3'ü ulaşım harcamaları için 300 ₺'den az; %5'i de 500 ₺'den fazla; %59.1'i 300 ₺'den az; %4.5'i 500 ₺'den fazla barınma ve %84.3'ü 300 ₺'den az; %3.2'si 500 ₺'den fazla ders materyalleri için harcamıştır.

**Şekil 16:** Öğrencilerin barınma durumu ile ilgili veriler (₺-%).

Tablo 9: Öğrencilerin Gıda, Giyim, Ulaşım, Barınma ve Ders Materyalleri Harcamalarına Ait Veriler (₺- %)

Aylık toplam harcama (₺)	Gıda (%)	Giyim (%)	Ulaşım (%)	Barınma (%)	Ders materyalleri (%)
300'den az	57.8	73.2	84.3	59.1	84.3
301 - 450 arası	17.9	12.6	6.5	11.4	7.0
451- 500 arası	12.4	7.4	3.9	14.9	5.4
501 ve üzeri	11.6	6.7	5.0	6.2	3.2
Cevap yok	0.3	0.2	0.3	4.5	0.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	3.5	100.0

Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin çoğunluğu asgari ücret ve altında gelire (%46) sahip, sınava hazırlık maliyetlerinin çoğunluğunu aileler (%88.1) karşılamıştır. Ailelerin %24'ü derslane için asgari ücret ve altında harcama yapmış, öğrencilerin %51'i derslane gitmemiş, okul kursuna gidenlerin %11.8'i, özel ders alanların %3.7'si, ikisi için de harcama yapanların %2.7'si 1.500 ₺'den az ödemiştir. Yükseköğretim sürecinde ise, öğrencilerin çoğunluğu aylık toplam gıda (%57.1), giyim (%73.2), ulaşım (%84.3), barınma (%59.1) ve ders materyalleri (%84.3) için 300 ₺'den az harcamıştır.

Başka bir deyişle, ailelerin çoğunluğunun alt gelir grubunda bulunduğu, çocuklarının üniversite eğitimi görmesini istediği, bunun için derslane, okul kursu ve özel ders harcamalarına katlandığı, ama derslane için daha fazla harcama yaptığı söylenebilir. Buna rağmen, orta ve ortanın üstü gelir gruplarındaki aileler bunlar için daha az harcama yapmıştır.

Benzer durum yükseköğretim sürecinde de devam etmiş, alt gelir grubundaki ailelerin çocukları özel maliyetleri oluşturan gıda, giyim, barınma gibi harcamalara aylık 300 ₺'den daha az harcamıştır. Bunların içinde, özellikle barınma harcamalarının az olması, öğrencilerin ailelerinin yanında kalması ve evlerinin mülkiyetlerinin de kendilerine ait olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca, öğrencilerin çoğunluğunun meslek yüksekokullarında kayıtlı olduğu düşünüldüğünde, yükseköğretime hazırlık ve yükseköğretim sürecinde katlanılan harcamaların büyüklüğü yükseköğretimde fırsat eşitliğini önemli ölçüde etkilediğini açıkça göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 597 öğrenciye anket uygulanmış ve tamamı değerlendirilmiştir. Anket verileri ile bu öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsü belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin çoğunluğunu (321) meslek yüksekokullarında, azını da ziraat fakültesinde kayıtlı (9) öğrenciler oluşturmuştur (Tablo 1).

Öğrencilerin yaklaşık %48'i kız ve yaklaşık %52'si erkek; yaklaşık %41'i 21 yaşından büyük, yaklaşık %1'i 17 yaşındadır (Şekil 1). Buna göre, kayıtlı öğrencilerin çoğunluğunu 21 yaşından büyük erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Böyle bir sonuç, teoriyle de

uyumludur. Çünkü düşük gelir, kısa süreli programlarda bile kayıtlı bir öğrencinin okula geç başlamasını pozitif yönde etkilemektedir.

Öğrencilerin yaklaşık %76.8'inde ailedeki kişi sayısı 5 ve daha azı; yaklaşık %13.5'inde 5'den fazladır (Şekil 2). Benzer sonuç, Çiftçi (2014) tarafından yapılan araştırmada da elde edilmiştir. Böyle bir bulgu, ailedeki birey sayısının çocuğun okula devamlılığını belirlediğini ve çocuğun ilave bir dezavantaja sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

Öğrencilerin babalarının yaklaşık %24'ü bir okuldan mezun değil, yaklaşık %36'sı ilkököl mezunu, %9.4'ü meslek yüksekokulu veya fakülte mezunudur. Annelerinin ise, yaklaşık %67'si bir okuldan mezun olmayıp, yaklaşık %24'ü ilkököl mezunu ve %4'ü meslek yüksekokulu veya fakülte mezunudur (Şekil 4). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2017 verilerine göre, Türkiye genelinde, okuma-yazma bilen fakat bir okuldan mezun olmayanların %41.82'si; ilkököl mezunu olanların %44.86'sı ve meslek yüksekokulu veya fakülte mezunu olanların da %54.23'ü erkektir. Kadınlarda bu oranlar sırasıyla %58.18; %55.14 ve %45.77'dir (TÜİK, 2017).

Bu veriler, öğrencilerin çoğunluğunun babalarının eğitim seviyelerinin annelerinin eğitim seviyesinden daha yüksek ve annelerin eğitim seviyelerinin Türkiye geneline göre çok düşük olduğunu açıkça göstermektedir. Bu sonuçlar, Özkan ve Yılmaz (2010), Ekinci (2011), Sandal ve Karademir (2013), Gölepek ve Çiftçi (2014) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları ile de uyumludur.

Öğrencilerin babalarının yaklaşık %22'si serbest meslek grubunda, yaklaşık %1'i sanayici; annelerinin yaklaşık %90'ı ev hanımı, yaklaşık %10'u bir işte çalışmaktadır. Yani, öğrencilerin çoğunluğunun babaları serbest meslek grubunda, anneleri de ev hanımıdır (Tablo 2). Keskin ve diğerleri (2010) tarafından yapılan araştırmadan da benzer bulgular elde edilmiştir.

Öğrenci ailelerinin %61,1'inde 1 kişi; %27'sinde 2 kişi bir işte çalışmıştır ve yaklaşık %78'inde baba, yaklaşık %10'unda kardeşlerden biri evin harcamalarını karşılamıştır (Şekil 5, Şekil 6). Başka bir deyişle, öğrencilerin ailelerinde baba ve kardeşlerden biri çalışmıştır. Böyle bir sonuç, özellikle babanın eksikliği durumunda, kardeşlerden birinin, ailenin gelirini devam ettirmeye yardım etmek için ağır baskı altında kalacağını ve okulu bırakarak daimi bir iş aramak zorunda olacağını açıkça göstermektedir.

Öğrencilerin çoğunluğu (%76), kendi evlerinde ikamet etmektedir (Şekil 7). Bu, İngiltere'de en çok talep edilen ve öğrenci sayısı bakımından da en büyük olan üniversitelerin çoğunun, hayatın ucuz ve yerleşim alanlarına yakın yerlerde olması sonucu ile uyumludur (Abbott ve Leslie, 2004). Ayrıca, öğrencilerin çoğunluğunun (%97) devlet okullarından mezun olması (Şekil 8), düşük gelirin, çocukların eğitime bağlı kazançlarını çok güçlü bir şekilde belirlediğini ve eğitim fırsatlarındaki farkları yarattığını göstermesi açısından da oldukça önemlidir.

Araştırmada, öğrencilerin çoğunluğu (%60,5) üniversiteyi, iyi bir gelir ve gelecek elde etmek için okumak (Şekil 9) ve üniversitede eğitim-öğretmenlik (%26,8) ve mühendislik-mimarlık (%26,1) alanlarında eğitim görmek istediği, eşit ağırlık (%39,5) ve sayısal (%31,5) alanlarından sınava girdiği (Şekil 10, Şekil 11) ve sınava hazırlanmak amacıyla da dershaneye (%46) gittiği görülmüştür. Öğrencilerin yaklaşık %27'si de sınava hazırlanmamıştır (Şekil 12). Benzer konuda ÖSYM (1997 ve 2005) tarafından yapılan araştırmalarda da, eğitim-öğretmenlik, tıp-eczacılık ve mühendislik tercihlerde ilk sıralarda yer almıştır.

Böyle bir sonuç, son yirmi yıldır tercih sıralamalarında pek bir değişikliğin olmadığını ve bu durumun yükseköğretim talebini sürekli artırdığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Örneğin ÖSYM'nin verilerine göre, sınavsız geçiş hakkı haric başvuran aday sayısı, 2006 yılında 1.537.374 ve 2016'da 1.600.031'dir. Bu dönemde yükseköğretim talebi artmış ve değişim oranı %9,4 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırmada öğrencilerin yaklaşık %50'si ilk kez, %7'si de dörtten fazla kez girmiş ve yaklaşık %39'u okuduğu bölüme ilk tercihlerinde; yaklaşık %40'ı altı ve sonraki tercihlerine yerleşmiştir (Şekil 13 ve Şekil 14). Nitekim benzer sonuçlar, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (1997, 2005) ve Türk Eğitim Derneği (TED) (2005) tarafından yapılan araştırmalarda da görülmüştür. YÖK (1997 ve 2005) verilerine göre, başvuran adayların yaklaşık %40'ı sınava ilk, %29'u ikinci kez; TED (2005) araştırmasına göre de, %44.4'ü ilk kez, %37.1'i de ikinci kez girdiğinde yerleşmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu da (%53) meslek yüksekokullarına yerleşmiştir (Şekil 15). Yani, iyi bir gelir ve gelecek elde etmek için yükseköğretim talep eden öğrencilerin giriş sayısı arttıkça başarı oranı giderek düşmüş, öğrencilerin çoğunluğu meslek yüksekokullarına yerleştirilmiş ve istedikleri bölüme yerleşinceye kadar sınava girmişlerdir.

Dolayısıyla, öğrenciler giriş sınavında başarılı olmak zorunda kalmış ve bu zorunluluk, ailelerin çocukları için gelirlerine bağlı hazırlık harcamalarına katlanmaları anlamına gelmektedir.

Öğrenci ailelerinin yaklaşık %38'inin geliri, 2017 yılındaki asgari ücret² olan 1404 ₺'nin altında; yaklaşık %8'i asgari ücret düzeyinde; %7'sinin de (%2+%5) asgari ücretin yaklaşık 4 katı kadardır. Yani, öğrencilerin çoğunluğu asgari geçim düzeyinde ve altında (%46); çok azı da yüksek gelire (%7) sahiptir (Tablo 3). TÜİK'in 2006-2017 dönemindeki %20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımına

göre, ailelerin çoğunluğu yıllık ortalama geliri 15962 ₺ olan 3. ve daha düşük düşük gelir dilimindedir.

Ailelerin yaklaşık %88'i sınavına hazırlık harcamalarını karşılamıştır (Tablo 4). Öğrencilerin %50.6'sı dershaneye gitmediği için hiç harcama yapmamış, gidenlerin de %15.9'u asgari ücret olan 1404 ₺ kadar yıllık toplam harcama yapmıştır (Tablo 5). Bu öğrencilerin %86.9'u okul kursuna gitmemiş, gidenlerin çoğunluğu (%11.2) asgari ücretin yarısı kadar harcama (750 ₺) yapmıştır (Tablo 6). Benzer durum özel ders harcamalarında da görülmüştür. Öğrencilerin %94.3'ü özel ders almadığı için cevap vermemiş, alanların da çoğunluğu (%3.2) asgari ücretin yarısı kadar harcama (750 ₺) yapmıştır (Tablo 7). Hem dersane hem de özel ders almayanlar çoğunluğu (%94) oluştururken, alanların da %1.3'ü asgari ücretin yaklaşık iki katı kadar harcama yapmıştır (Tablo 8).

Yükseköğretim sürecinde öğrencilerin çoğunluğu, gıda (%57.8), giyim (%73.2), ulaşım (%84.3), barınma (%59.1) ve ders materyalleri (%84.3) için 300 ₺'den az harcamıştır. Öğrencilerin en yüksek harcama tutarı olan 500 ₺ ve üzeri için bu oranlar sırasıyla %11.6; %6.7; %5; %6.2 ve %3.2'dir. Bu veriler, öğrencilerin eğitim dönemi dikkate alındığında, her bir harcama için bir yılda, en az bir asgari ücretten (1404 ₺) biraz fazla (1800 ₺ = 300 ₺ x 6 ay) harcadığını göstermektedir (Tablo 9).

Görüldüğü gibi, araştırmanın bulguları bu öğrencilerin çoğunluğunun düşük sosyo-ekonomik statünün teorik özelliklerini taşıdığını açıkça göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin çoğunluğunun Şırnak ilinde ikamet etmesi (%76), 2016 yılı YGS başarı sıralamasında 81. il olmasını da açıklamaktadır. Bu bulgular çerçevesinde, Şırnak Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin düşük sosyo-ekonomik statülü ailelerden geldiği söylenebilir.

Literatürde, öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsü üzerine birçok araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların çoğunluğu, anne-babanın eğitim seviyesi, ailelerin geliri ve öğrencinin akademik başarısı gibi konuları içermektedir. Ancak, öğrencilerin neden yükseköğretim okumak istedikleri, hangi alandan kaç kez sınava girdikleri, kaçınıcı tercihinin yerleştiği, mezun olduğu okul türü, ailelerindeki kardeş sayısı, okuyan kardeş sayısı ve çalışan sayısı, evin mülkiyeti, sınava nasıl hazırlandığı ve bunlar için ne kadar harcama yaptığı, özellikle yükseköğretim sürecindeki gıda, giyim, ulaşım, barınma ve ders materyalleri için yapılan harcamalarla ilgili araştırma sayısı oldukça azdır.

Yükseköğretimde kamusal harcamalara ait verilere ulaşmak daha kolayken, özel harcamalara ait verilere ulaşmak daha zordur. Öğrencilerin yaşam maliyetleri ve eğitimle ilgili birçok maliyetler kamu politikalarının konusu olmadığından, bunlara ait veriler de düzenli bir şekilde yayınlanmamaktadır.

Eleme sisteminin olduğu Türkiye'de öğrenci ailelerinin sınav hazırlık harcamaları ile yükseköğretim sürecindeki özel harcamalara ait veriler, öğrencinin sosyo-ekonomik statüsü hakkında detaylı bilgi verecektir. Bu nedenle, bu tür bilgileri de içeren

²Asgari ücret (minimum ücret): İşveren tarafından işçilere çalışmaları karşılığında ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım, kültür vb. temel gereksinimleri en az düzeyde karşılanmasına yetecek kadar her yıl belirlenen ücret.

akademik araştırmalar yapılmalıdır. Bu tür araştırmalar, politika yapılarına özellikle yükseköğretimde fırsat eşitliğini sağlayacak kamu finansman politikası oluşturmaları açısından oldukça önemli bilgiler sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abbot, A., & Leslie, D. (2004). Recent trends in higher education applications and acceptances. *Education Economics*, 12(1): 67-86
- Akın F., Şimşek, O., & Erdem, F. (2007). *Türkiye’de eğitim sorunu. Toplumsal aktörlerine göre eğitim sorunlarına bakış*. Ankara: Türk Eğitim-Sen.
- Aslanargun, E., Bozkurt, S., & Sarioğlu, S. (2016). Sosyo ekonomik değişkenlerin öğrencilerin akademik başarıları üzerine etkileri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3): 214-234
- Blöndal, S., Field S., & Girouard N. (2002). Investment in human capital through upper-secondary and tertiary education. *OECD Economics Studies*, 34(1), 41-89. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/oec/ecokaa/5lmqcr2k2c7c.html>
- Coombs, P., & Hallak, J. (1994). Bir sistem olarak eğitim. *Eğitim ekonomisi: Seçilmiş yazılar*. (Çev. Y. Kavak, & B. Burgaz). Ankara: Pegem Yayınları
- Çiftçioğlu, N. (2013). *Sosyo-ekonomik faktörlerin yükseköğretim talebi üzerine etkileri: Gaziantep ili örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Çiftçi, C., & Çağlar, Ç. (2014). Ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin öğrenci başarıları üzerindeki etkisi: Fakirlik kader midir? *International Journal of Human Sciences*, 11(2): 155-175
- Ekinci, E., C. (2011). Bazı sosyoekonomik etmenlerin Türkiye’de yükseköğretime katılmı üzerinde etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36(160), 281-297
- Erayman, Y. (2004). *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik yapılarının başarıları üzerine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Gölpek, F. (2008). *Adalet ve etkinlik amaçları bakımından yükseköğretimde finansman politikası: Türkiye örneği* (Yayınlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gölpek, F. (2011). Yükseköğretimin getirileri ve etkinlik sorunu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3-4), 77-95.
- Gölpek, F. (2014). Rate of return to and price of higher education in Turkey: A case study of law faculty. *Education and Science*, 39(175): 172-182
- Gölpek, F. (2015). Who earnings after four years’ education in Turkey: The society or the individual? *Education and Science*, 40(177), 19-30.
- Gölpek, F., & Çiftçioğlu, N. (2014). Social-economic factors in demand for higher education: Sample of Gaziantep province. *International Journal of Business and Social Science*, 5(1), 121-134. Retrieved from https://ijbssnet.com/journals/Vol_5_No_1_January_2014/15.pdf
- Gölpek, F., & Uğurlugelen, K. (2013). Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de yükseköğretime giriş sistemleri. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(5), 64-77.
- Gustman, A. L., & Pidot, G. B. (1973). Interactions between educational spending and student enrollment. *Journal of Human Resources*, 8(1), 3-23.
- İzgi, B., & Dineri, E. (2018). Avrupa ülkelerinde yoksulluk ve eğitim: Dinamik panel veri analizi. Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Konferansı (UEK-TEK Kasım -2018). Antalya,
- Kesik, A. (2003). Yükseköğretimde yeni bir finansman modeli önerisi: Bütünsel model. Ankara: T. C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 2003/362.
- Keskin, N., Koraltan A., & Öztürk Ö., (2010). Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO öğrenci profili. MYO-ÖS 2010 Ulusal Meslek Yüksekokulları Öğrenci Sempozyumu, 21-22 Ekim 2010, Düzce.
- Lewis, D. R., & Dündar, H. (2002). Equity effects of higher education in developing countries: Access, choice and persistence. Higher Education in Developing World: Changing Contexts and Institutional Responses, USA: Greenwood Publishing Group, Incorporated, pp.169-193
- Özkan, S., & Yılmaz, E. (2010). Üniversite öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum durumları (Bandırma örneği). *Firat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 5(13), 153-171.
- Polat, G. (2008). *Sosyo ekonomik değişkenlerin yükseköğretim öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Psacharopoulos, G., & Papakonstantinou, G. (2005). The real university cost in a –free- higher education country. *Economics of Education Review*, 24, 103-118
- Sandal, E. K., & Karademir, N. (2013). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğrencilerinin profili, beklenti ve sorunlarının değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 129-155.
- Sauer, R. (2004). Educational financing and lifetime earning. *Review of Economic Studies*, 71, 1189-1216.
- Tomul, E., & Çelik, K. (2009). The relationship between the students’ academics achievement and their socioeconomic level: Cross regional comparison. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 1199–1204.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (1997). *Üniversite öğrencileri aile gelirleri, eğitim harcamaları, mali yardım ve iş beklentileri araştırması*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Türk Eğitim Derneği (TED). (2005). *Türkiye’de üniversiteye giriş sistemi araştırması. Sonuç Raporu*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları. Retrieved from <http://www.yzstrateji.com/dokumanlar/universiteye-giris-sistemi-arastirmasi.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017). *Türkiye istatistik yılığı*. Retrieved from <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>